

Tudós fórum

BESZÁMOLÓ AZ MTA 2007. ÉVI RENDES KÖZGYŰLÉSÉRŐL

A Magyar Tudományos Akadémia 176. rendes közgyűlését 2007. május 7-én és 8-án tartotta.

A közgyűlés Kodály Zoltán születésének 125. és halálának 40. évfordulója alkalmából nyilvános ünnepi köztestületi üléssel kezdődött, amelyet Vizi E. Szilveszter rendes tag, az MTA elnöke nyitott meg, köszöntve a jelenlevőket, köztük Mádl Ferenc volt köztársasági elnököt, az MTA rendes tagját, Kodály Zoltánnét, valamint a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia vezetőit.

Ezt követően néma felállással emlékeztek a legutóbbi közgyűlés óta elhunyt Bócsa Iván, Méhes Károly, Peschka Vilmos, Szabadváry Ferenc, Zimányi József rendes tagokra; Nyiredy Szabolcs levelező tagra; Bodánszky Miklós, Kiss Elemér, Kiss Sándor Károly, Sándorfy Kamill külső tagokra; Walther Herbert és Paul Richard Halmos tiszteleti tagokra; valamint Imreh Balázs, és Somogyi Béla Gyula közgyűlési doktor képviselőkre.

Vizi E. Szilveszter expozéjában (www.mta.hu) először valamikori elődjéről, Kodály Zoltánról beszélt, aki 1946-tól 1949-ig töltötte be a Magyar Tudományos Akadémia elnöki tisztét. Az elnök szólt az akadémiai reformok szükségességéről, a köztestület és a tudomány társadalmi presztízséről, majd beszédét így

zárta: „A kodályi örökség egyszerre könnyű és nehéz, hiszen könnyedén élnek az örökösök, ha krózsusi vagyont hagynak rájuk, mint ahogyan tette ezt velünk Kodály Zoltán a ránk hátrahagyott szellemi kincseivel. De nehéz is, mert feladat és felelősség ennek a szellemi kincznek a megőrzése és gyarapítása. Szeretném remélni, hogy méltók vagyunk és maradunk Kodály Zoltán örökségére.”

Sárosi Bálint zenetörténész professzor *Kodály Zoltán 2007-ben* című előadásában (www.mta.hu) a mester életéről, életművéről, a magyar kultúrában betöltött szerepéről tartott előadást, majd a budapesti Marcibányi téri Kodály Zoltán Ének-Zenei Általános Iskola Gyermekkarának előadása következett; az *Isten kovácsa* és a *Pünkösdlő* című műveket adták elő Őri Csilla és Uherezky Eszter vezényletével.

A köztestületi ülés az Akadémia díjainak átadásával folytatódott. Az MTA elnöksége a 2007. évi Akadémiai Aranyéremmel Keszthelyi Lajost, az MTA rendes tagját, a Szegedi Biológiai Központ Biofizikai Intézete kutatóprofesszorát, az Akadémiai Díj, a Széchenyi-díj, az Eötvös Loránd Fizikai Társulat emlékérem, valamint az Ernst Jenő-emlékérem tulajdonosát tüntette ki. Keszthelyi professzor nemzetközi mércével mérve is kiemelkedő

eredményeket ért el a kísérleti fizika, biofizika területén. Úttörő szerepe volt a modern magfizikai módszerek hazai elterjesztésében és széleskörű alkalmazásában, a szilárdtestfizikától a biológiáig. A magyarországi biofizika fejlődésében mérföldkövet jelentő eredményeket ért el a biológiai aszimmetria eredetének és a biológiai energiaátalakítás mechanizmusának felderítésében. Sokoldalú iskolateremtő egyénisége több világszínvonalú hazai laboratórium elindítását eredményezte, és döntő befolyása volt a kísérleti kutatások irányára. A tudománypolitikában való aktív részvétele elősegítette, hogy a Szegedi Biológiai Központ az MTA egyik nemzetközileg is elismert, legsikeresebb intézetévé vált.

Keszthelyi Lajos személyes hangú beszédében köszönte meg a kitüntetést; beszélt az Eötvös Kollégiumról, amelynek Kodály elnöke volt, amikor ő belépett, beszélt arról a százhusz kutatótársról, akikkel együtt publikált, és akiknek a fele olyan külföldi kutató, akik Magyarországon és nem külföldön dolgoztak vele; és beszélt életének három kulcsszereplőjéről: Simonyi Károlyról, Straub F. Brunóról és a feleségéről.

A Magyar Tudományos Akadémia 1897-től jutalmazta a Wahrmann Mór által létesített adományból a magyar kereskedelem, a hazai ipar területén elért legnagyobb érdemeket. A kitüntetettek között volt Bláthy Ottó mérnöki működéséért, Kvassay Jenő a Duna szabályozásáért, Kandó Kálmán az új villamos vontatási rendszer kidolgozásáért, Mechwart András a magyar gépipar felvirágoztatása és a gépészmérnöki kar szervezése körüli érdemeiért, Weiss Manfréd a magyar ipar fejlesztése terén kifejtett működéséért kapta a Wahrmann Mór-érmet. Az Akadémia 2003-ban azzal újította fel e hagyományos kitüntetését, hogy a tudomány, a kutatás-fejlesztés

támogatása, a gazdasági és állami élet területein tevékenykedő, kimagasló érdemeket szerzett személyek munkáját ismeri el.

Az Akadémia elnöksége és Vezetői Kollégiuma a 2007. évi Wahrmann Mór-érmet **Bogsch Eriknek**, a Richter Gedeon Vegyészeti Gyár Nyrt. vezérigazgatójának adományozta a magyar gyógyszeripar hagyományainak megőrzése, a térség legnagyobb gyógyszergyárának kiépítése és különösen az akadémiai gyógyszerkutatással kialakított sokéves gyümölcsöző együttműködés megteremtéséért.

Bogsch Erik rövid köszönő beszédében egyebek között ezt mondta: „Mi is szeretnénk megköszönni az akadémiai intézeteknek, az egyetemi intézeteknek, hogy minket támogattak. Az ő támogatásuk nélkül, az ő kiváló eredményeik nélkül nem lehetnénk itt.”

KIEMELKEDŐ TUDOMÁNYOS MUNKÁSSÁGA ELISMERÉSEKÉPPEN AKADÉMIAI DÍJAT KAPOTT:

Borhy László, az MTA doktora, az ELTE BTK Ókori Régészeti Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára. Borhy László *Notitia utraque cum Orientis tum Occidentis ultra Arcadii Honoriique Caesarum tempora* című könyve a teljes Római Birodalom katonai és polgári közigazgatásáról a késő római időkben készített, több középkori kéziratban *Notitia Dignitatum* néven fennmaradt legfontosabb forrás kiadása. A Magyarország római kori történetének vonatkozásában is sok fontos adatot tartalmazó forrás kiadása több tudományterületen átívelő, magyar nyelven először megjelentetett interdiszciplináris mű: nemcsak filológiai igényű szövegkiadás, de ókortörténeti, régészeti és művészettörténeti tanulmány is egyben.

Pyber László, az MTA doktora, az MTA Rényi Alfréd Matematikai Kutatóintézet tudományos tanácsadója; a matematika több területén, elsősorban a végtelen csoportok elméletében elért mély, nagy jelentőségű és széleskörű nemzetközi visszhangot kiváltó eredményeiért.

Hunyady László, az MTA doktora, a Semmelweis Egyetem ÁOK Élettani Intézet tanszékvezető egyetemi tanára. Hunyady László nemzetközi szinten is jelentős eredményeket ért el a keringési rendszer normális és kóros működéseinek szabályozásában központi szerepet játszó hormon, az angiotenzin II hatásmechanizmusának megismerése terén. Az angiotenzin II hatásait közvetítő receptor működésének molekuláris szintű jellemzésével jelentősen hozzájárult a keringési betegségek terápiájában fontos szerepet játszó angiotenzinreceptor blokkoló vegyületek hatásmechanizmusának megértéséhez.

Bitter István, a kémiai tudomány doktora, a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Szerves Kémiai Technológia Tanszék egyetemi tanára. Bitter István kiemelkedő szerepet játszott a szupramolekuláris kémiai kutatások meghonosításában, és művelésében nemzetközileg is jelentős eredményeket ért el. A BME Szerves Kémiai Technológia Tanszéken munkatársaival elsősorban olyan, molekuláris felismerésre képes szintetikus receptorok előállításával foglalkozik, amelyek ion-szelektív szenzorok kémiai érzékelőiként alkalmazhatók.

Buzás Edit, az orvostudomány kandidátusa, a Semmelweis Egyetem Genetikai, Sejt- és Immunbiológiai Intézet egyetemi docense. Buzás Edit a mai hazai immunológia legtehetségesebb és legaktívabb, iskolate-

remtő egyéniségei közé tartozik. Az elsők között kezdett el a teljesen újszerű intercelluláris kommunikáció, a mikrovezikulumok kérdéskörével foglalkozni. Több rangos nemzetközi díj és igen jelentős európai pályázat (Marie Curie) nyertese.

Vörös Imre, az állam- és jogtudomány doktora, a Károli Gáspár Református Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára. Az európai jog kutatásában az Unió alkotmányjoga, különösen a közösségi versenyjog összehasonlító jogi módszerrel való kutatásában ért el jelentős eredményeket.

Demény Attila, az MTA doktora, az MTA Geokémiai Kutatóintézet osztályvezetője, tudományos tanácsadója. Demény Attila jelentős szerepet játszott a stabilizotópegeokémia módszereinek széleskörű hazai elterjesztésében. A magmás, különös tekintettel a földköpenyből származó kőzetek vizsgálatának nemzetközileg elismert kutatója, de munkássága kiterjed a metamorf és üledékes folyamatok, valamint a hidroszféra és atmoszféra vizsgálatára is.

MEGOSZTOTT AKADÉMIAI DÍJBAN RÉSZESÜLT

Kullmann Lajos, az orvostudomány kandidátusa, az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógyepedagógiai Főiskolai Kar egyetemi tanára, az Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet főigazgató főorvosa és **Arz Gusztáv**, a műszaki tudomány kandidátusa; a BME GPK Gépgyártástechnológia Tanszék tudományos főmunkatársa, az Európai Unió 5. Keretprogramja támogatásával végzett kutatási/fejlesztési project (REHAROB) vezetéséért és megvalósításáért.

Csordás András, PhD, az MTA–ELTE Statisztikus Fizikai Kutatócsoport tudomá-

nyos főmunkatársa, és **Sütő András**, a fizikai tudomány doktora, az MTA SZFKI tudományos tanácsadója. A kutatók kiemelkedő eredményeket értek el a fázisátalakulásokkal kapcsolatos spontán szimmetriasértés és a szimmetriasértő fázis tulajdonságainak elméleti és matematikai tanulmányozásában. Különösen a csapdába zárt kvantum gázok, ezek közül is a Bose–Einstein-kondenzációval rendelkező, illetve a szuperfolyékony Fermi-rendszerek tulajdonságainak meghatározásánál jutottak jelentős eredményekre.

Repa Imre, az orvostudomány kandidátusa, a Kaposvári Egyetem Diagnosztikai és Onkoradiológiai Intézet igazgatója; **Szendró Zsolt**, a mezőgazdasági tudomány doktora, a Kaposvári Egyetem tanszékvezető egyetemi tanára és **Romvári Róbert**, az MTA doktora, a Kaposvári Egyetem egyetemi tanára a digitális képalkotó eljárások közül a komputer tomográf (CT) és a magmágneses rezonancián alapuló rétegvizsgáló (MRI) alkalmazásának az állattenyésztési tudományok széles körére kiterjedő, nemzetközi összehasonlításban is úttörő jelentőségű munkásságukért.

A tudomány népszerűsítése érdekében kifejtett eredményes újságírói munkássága elismeréseképpen **AKADÉMIAI ÚJSÁGÍRÓI DÍJAT KAPOTT:**

Liebhart Ágota, a Magyar Rádió újságírója az akadémiai rendezvényekről, a tudomány eredményeiről készített hiteles beszámolóikért, kutatókkal készített riportjaiért, amelyet egyaránt jellemez a közérthetőség és az alaposság.

Torda Júlia, az Inforádió tudományos és közéleti rovatának vezetője a kutatási ered-

mények hiteles közvetítéséért, példamutató alapossággal készített kiemelkedő színvonalú interjúiért, a tudomány és a társadalom közötti kapcsolat élénkítéséért.

Pásztor Zoltán, a Magyar Rádió felelős szerkesztője. Pásztor Zoltán a Magyar Rádió munkatársaként hosszú évek óta megszerűkítés nélkül, magas színvonalon népszerűsíti a magyar ókortudományi és orientalistikai kutatások eredményeit. Ezzel a tevékenységével hozzájárul a középiskolai oktatástól hagyott műveltségi hiányok fölszámolásához, a magyar kutatások eredményeinek ismertté tételéhez.

*

A közgyűlés Czelnai Rudolf akadémikus *Klíma-változás a Stern-jelentés, valamint a brüsszeli csúcs tükrében* című előadásával folytatódott. Czelnai Rudolf négy kérdés köré csoportosította mondanivalóját: a klímaváltozással kapcsolatban mi az, amit tudunk, és mi az, amit nem? Mi történik ma a világon klímapolitikában? Mi van a megfigyelésekkel és az adatokkal? Mire vigyázzunk?

*

A közgyűlés délután zárt ülésel, az akadémikusok gyűlésével folytatódott, ahol megválasztották a testület új rendes, levelező, külső és tiszteleti tagjait.

Az MTA új rendes tagja: **Kiss Jenő**, **Kósa László** (I. Osztály); **Hunyady György**, **Kubinyi András**, **Vajda Mihály** (II. Osztály); **Csörgő Sándor**, **Rónyai Lajos**, **Simonovits Miklós** (III. Osztály); **Hornok László**, **Németh Tamás**, **Schmidt János**, **Varga János** (IV. Osztály); **Ádám Veronika**, **Kosztolányi György**, **Sótonyi Péter**, **Tulassay Tivadar**, **Vécsei László** (V. Osztály); **Arató Péter**, **Ginsztler János**, **Kollár László Péter**, **Pap**

László, Stépán Gábor (VI. Osztály); Blaskó Gábor, Dékány Imre, Joó Ferenc, Penke Botond, Sohár Pál (VII. Osztály); Bíró Péter, Falus András, Lénárd László, Závodszy Péter (VIII. Osztály); Kádár Béla, M. Szabó Miklós, Török Ádám (IX. Osztály); Hetényi Magdolna, Márton Péter, Mészáros Rezső (X. Osztály); Faigel Gyula, Janszky József, Kertész János, Patkós András (XI. Osztály)

Az MTA újonnan választott levelező tagjai: Erdő Péter interdiszciplináris; É. Kiss Katalin, Imre László (I. Osztály); Csépe Valéria, Fehér M. István, R. Várkonyi Ágnes (II. Osztály); Juhász István, Szűcs András (III. Osztály); Barnabás Beáta Mária, Mesterházy Ákos (IV. Osztály); Dóczi Tamás Péter, Ligeti Erzsébet, Oláh Edit (V. Osztály); Cságoly Ferenc, Palkovics László, Péceli Ferenc (VI. Osztály); Fülöp Ferenc, Horvai György, Zrínyi Miklós (VII. Osztály); Nagy László, Nusser Zoltán, Szathmári Eörs (VIII. Osztály); Csaba László, Korinek László, Lamm Vanda (IX. Osztály); Bozó László (X. Osztály); Fazekas Patrik, Trócsányi Zoltán (XI. Osztály)

Az Akadémia új külső tagjai: Köves-Zu-lauf Thomas, Petőfi Sándor János (I. Osztály); Vető Miklós (II. Osztály); Németh Sándor (III. Osztály); Belák Sándor, Lelley Jan Iván (IV. Osztály); Jánossy György, Makovitzky József, Tassonyi Edömér, Vermes István (V. Osztály); Dusza János, Hulkó Gábor, Polónyi István (VI. Osztály); Stang Péter (VII. Osztály); Glant Tibor, Kozma C. Sára, Pongor Sándor, Takács László Kristóf, Záborszky László (VIII. Osztály); Forró László, Grenács László, Krausz Ferenc, Néda Zoltán (XI. Osztály)

Az MTA új tiszteleti tagjai: Gamkrelidze, Thomas V.; Maehler, Herwig; Rédei Károly (I. Osztály); Kahneman, Daniel; Kováč, Du-

šan (II. Osztály); Young, Lai Sang (III. Osztály); Flores Pedauyé, Ricardo (IV. Osztály); Arber, Werner; Hershko, Avram; Riederer, Peter Franz; Wiesel, Torsten N.; Wollheim, Claes B. (V. Osztály); Chua, Leon Ong; Mang, Herbert A.; Wilamowski, Bogdan (VI. Osztály); Haiduc, Ionel; Karger, Barry L.; Lee, Yuan-Tseh; Oro Giral, Luis Antonio; Wagner, Hildebert (VII. Osztály); Hacker, Jörg H.; Jovin, Thomas M.; Nyikolajcsuk, Vitalij Ivanovics; Pecht, Israel; Sakmann, Bert; Schiller, Peter H. (VIII. Osztály); Basedow, Jürgen; Weidenfeld, Werner (IX. Osztály); Dimitrakopoulos, Roussos; Jan-kowsky, Jerzy Adam (X. Osztály); Abriko-szov, Alekszej Alekszejevics (XI. Osztály).

*

A közgyűlés második napján Vizi E. Szilveszter, az MTA elnöke expozéjában elsősorban az akadémiai reform szükségességéről, okairól, céljairól beszélt (www.mta.hu), majd Hiller István oktatási és kulturális miniszter szólta a közgyűléshez. Az Akadémia új tagjainak köszöntése után elmondta, hogy Magyarország legtekintélyesebb szervezete ma a Magyar Tudományos Akadémia, „állásfoglalására odafigyelnek, véleményére pedig kíváncsiak az emberek”. Az Akadémia és a kormány elmúlt egyéves kapcsolatát korrektnek értékelte, ugyanakkor hangsúlyozta az akadémiai reform szükségességét. „Nélkülözhetetlen, hogy az Akadémia áttekintse a kutatás, a kutatásfejlesztés és a gazdaság kapcsolata erősítésének szükségességét” – mondta a miniszter. Előadásában kifejtette azt is, hogy nem támogatja, sőt ellenzi az államilag támogatott felsőoktatás privatizációját. „Ellenzem, mert nem látom a színvonalemelést benne, és nem támogatom, mert azt gondolom, hogy az államnak helye és szerepe van a felső-

oktatásban” – mondta. Beszélte a most benyújtott felsőoktatási törvénymódosításról, amely „az elkövetkezendő évekre, az évtized végéig egyértelműen megnevezhetővé és garantálttá teszi a felsőoktatás állami támogatását”, és beszélt arról, hogy a felsőoktatás állami támogatása 2010-ig növekedni fog. A közgyűlés számára beszédének egyik legfontosabb eleme ez volt: *Javaslattal és egyben ajánlattal érkeztem. Azt javaslom a Magyar Tudományos Akadémiának, azt javaslom a közgyűlésnek és természetesen elnök úrnak és az elnökségnek, kezdődjenek tárgyalások a Magyar Tudományos Akadémia és a kormányzat, jelesül az Oktatási és Kulturális Minisztérium képviselőjével egy több évre szóló, az évtized végéig átnyúló költségvetési támogatás meghatározásáról... Az ajánlatom arról szól, hogy erről tárgyalni, erről megbeszéléseket folytatni kész vagyok, és készen vagyunk.* Elemezte az ajánlat előnyeit, hátrányait, s kérte az Akadémiát, őszig döntse el, hogy ez kedvező ajánlat-e a számára.

Hiller István beszéde után Gubcsi Lajos *A Művészetért* civilszervezet vezetője Kodály Zoltán emlékdíjat adományozott a Magyar Tudományos Akadémiának, melyet Vizi E. Szilveszter elnöknek adott át.

A közgyűlés Meskó Artilla akadémikus főtitkári beszámolójával folytatódott. A főtitkár egyebek között beszélt a 2006. évi költségvetés végrehajtásáról, bemutatta az Akadémia 2008. évre szóló költségvetésének koncepcióját, beszélt a reform eddigi lépéseiről. (www.mta.hu)

A főtitkári beszámoló elfogadása után a közgyűlés elsősorban az elnökség által előterjesztett akadémiai reformmal foglalkozott. A résztvevők tételesen megvitatták az előterjesztést, valamint a Fizikai Osztály által beadott, illetve mások által felvetett módosító javaslatokat. Az élénk vitában több tucat hozzászólás hangzott el. Az eredeti előterjesztést több ponton megváltoztatva végül a közgyűlés az alábbi végleges változatot szavazta meg:

AZ MTA 177. KÖZGYŰLÉSÉNEK HATÁROZATA AZ AKADÉMIA REFORMJÁNAK III. SZAKASZÁRÓL

A reform célja, hogy a Magyar Tudományos Akadémia közfeladatot ellátó, autonóm nemzeti intézményként folytassa értékőrző, korszerű, kutatóhálózatát professzionálisan menedzselő, nemzetközi kitekintésű működését.

I. Preambulum

Az Akadémia 1825 óta meghatározó tényezője a magyar gazdasági és társadalmi előrehaladást megalapozó tudományos kutatásnak, a nemzeti közösség önazonosságát és fennmaradását erősítő kultúrájának, az ország nemzetközi kapcsolatrendszerének, tekintélyének. E történelmi érték nemhogy elavult volna, ellen-

kezőleg: éppen most kínálja az egyik legfontosabb erőforrást a XXI. század gazdasági, társadalmi, nemzeti és kulturális kihívásaival szembenéző európai uniós Magyarország számára az Akadémia, főhivatású, professzionális kutatóintézeti hálózatával és a tudományos kiválóságot megtestesítő tudós köztestületével.

Ennek a felelősségnek a vállalásával koncentráltan az MTA az elmúlt egy évben átalakulási folyamatát – amelynek alapja a tudomány nyitottságából fakadó folytonos megújulási készsége. Határozott és mélyreható változásokat kezdeményezett működésének

minden vonatkozásában: a kutatóhálózat, a tudományos testületek, a gazdálkodás és az irányítási szervezet tekintetében egyaránt.

A reform jelenlegi szakaszának középpontjában az akadémiai kutatóhálózat fejlesztése és a tudományos köztestület működésének hatékonysága áll. E hálózat és tudományos osztályok, bizottságok teljesítménye a rendszerváltás óta kiemelkedően sikeres, mégpedig azoknak a korábbi reformoknak a következtében, amelyeket az MTA a kilencvenes évek elején, majd az évtized második felében (demokratizálás és konszolidáció) hajtott végre. Gyorsan változó világunkban azonban jónak látszik munkánkban megőrizni és megerősíteni mindazokat az elemeket, amelyek sikeresnek bizonyultak, illetve újabb reformok bevezetésével fől számolni mindazokat a körülményeket, amelyek a gyors alkalmazkodást és a sikeres munkát gátolják

A reformok konfliktusokat is vállaló felgyorsításának elsődleges oka az Akadémia egyetemes és nemzeti hivatása iránti elkötelezettsége. Ma az MTA a gazdasági és társadalmi átlagot lényegesen meghaladó teljesítményű és a legnagyobb közbizalmat élvező intézménye az országnak. Törekvésünk, hogy a magyar tudomány nemzetközi versenyképessége fennmaradjon, a hazai innovációban teljesített szerepe pedig növekedjen, mindenekelőtt a magyar nemzetgazdaság, a vállalkozások, a boldogulásukat kereső polgárok hazai és nemzetközi esélyeihez elengedhetetlen. Az

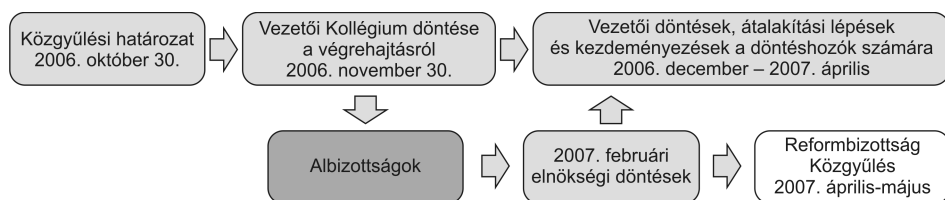
Akadémia reformja ezért nem valamifajta kapkodó megfelelési kényszer a gyakran méltatlan és alaptalan támadások miatt, hanem éppen hogy példaadás a gazdaság és társadalom, a döntéshozók számára a kellően megfontolt, egyeztetett, az értékeket megőrző, de határozott és mélyreható változásokra.

II. A reform folyamata és környezete

Ezen célok megvalósítását tűzte ki céljává a MTA 2006. május 6-i, 175. közgyűlésén elhatározott és a 2006. október 30-i rendkívüli közgyűlésen továbbfolytatásra felhatalmazott reformfolyamat. A közgyűlés határozatai alapján folytatódott a munka, aminek eredményei alapján készült el a jelen koncepció. A munka menetét az *I. ábra* mutatja.

Ugyanakkor az utóbbi 8-10 hónapban több olyan hazai és nemzetközi társadalmi fejlemény következett be, amelyek arra indítanak, hogy a lépéstartás érdekében az akadémiai reformfolyamatot felgyorsítsuk, s így megőrizhessük pozícióinkat az élénkülő nemzetközi versengésben, a hazai átalakulásokban. Néhány fontosabb külső körülmény, amely indokolja a határozottabb megvalósítást:

- I. *A magyar társadalom lemaradásának fenyegető jelei mind a gazdasági növekedés mutatóit, mind az innovációs aktivitást illetően.* A magyar tudomány nemzetközi pozíciója ehhez képest még jó, de ennek megtartásához új szervezeti megoldásokra és többlet-erőfeszítésekre van szükség.

I. ábra • Az akadémiai reform folyamata

2. *Az Akadémia jövőjét befolyásoló jogi környezet alakulása.* Az MTA aktív részvételével készült középtávú Tudomány–Technológia- és Innováció-politikai stratégia (1023/2007 sz. kormányrendelet, 2007. IV. 5) több pontban is feladatokat fogalmaz meg az MTA reformja számára (versenyszerűbb finanszírozási rendszer, értékelési koncepció, saját feladatok körvonalazása). A készülő új államháztartási és vagyontörvény pedig az MTA kutatóhálózatának és köztestületének a közfeladatok új rendszerébe illesztését kívánja meg. Az MTA-nak ezek figyelembevételével kell újrafogalmaznia helyzetét és szerepét a magyar tudományosságban.
3. Mindezek jegyében az MTA elnöke széleskörű egyeztetést folytatott az akadémiai reform kérdéseiről a kormány érdekelt minisztériumainak és szervezeteinek vezetőivel, elsősorban a pénzügyi, az agrár, az igazságügyi, a gazdasági és az oktatási tárca vezetőivel, valamint az Államreform Bizottság vezetőjével. Külön is kiemelő az az egyeztetés, amit a Magyar Rektori Konferencia vezetésével folytattunk.
4. Az EU 7. Keretprogram új kiválósági preferenciái is átalakításokat és hangsúlyváltásokat igényelnek. Ennek sajátos oldala a regionális diverzifikálódás igénye.
5. Versenyképességünk a nemzetközi innovációs piacon megköveteli a főhivatású kutatóhálózat megerősítését, ami jellemző és sikeres kutatásszerveződési forma az EU-ban (pl. Ausztriában, Németországban, Franciaországban, Hollandiában).

III. Helyzetértékelés

A Magyar Tudományos Akadémia Vezetői Kollégiuma áttekintette az akadémiai reformfolyamat eddigi eredményeit, és megállapí-

totta, hogy a 2006. évi májusi, illetve októberi közgyűlés döntéseinek megfelelően időarányosan teljesültek a meghatározott célok.

1. A reform első szakaszában, 2006-ban az akadémiai kutatóhálózat és kutatásmenedzsment területén az MTA vezetése végrehajtotta a saját hatáskörben megtehető minőségelvű változásokat:
- az intézetigazgatói pályázatokat *nemzetközi körben hirdettük meg*, kifejezve s egyben érvényesítve is a tudomány nemzetközi versenyterének kihívásait;
  - *a támogatott kutatócsoportok hálózatának forrásait* versenypályázati formában, a nemzetközi teljesítményt és kutatói kapacitást egyaránt figyelembe vevő döntési folyamattal osztottuk fel, ezzel koncentrálni, hatékonyabbá téve a rendszert;
  - *a bázisfinanszírozástól függetlenül* kaphattak támogatást a nemzetközi teljesítményekkel és gazdasági-társadalmi hasznosulással már bizonyított kutatóhelyek;
  - a titkársági szervezetben *a kutatóhálózatot jobban kiszolgáló struktúrát* hoztunk létre, önálló kutatóintézeti főosztályt, illetve kutatás-fejlesztési és innovációs főosztályt szervezve, valamint racionalizálva titkársági működését;
  - *nemzetközi részvételű zsűri*ek jöttek létre az MTA elnökének kezdeményezésére, a tudományos osztályok felkérésével, melynek tagjai közreműködnek a pályázati elbírálási és intézetértékelési folyamatokban. A 2007. évi igazgatói pályázatokhoz felkért ajánló bizottságokat már ebből a körből kiindulva állítottuk össze;
  - *a magas színvonalon teljesítő fiatal kutatók további alkalmazását* tette lehetővé az erre szolgáló határozott idejű létszámkeret bevezetése, így tovább nőtt a fiatalok aránya az akadémiai intézetekben;

- a strukturális és történeti eredetű *aránytalanságok*, melyek az MTA tagjai között *a nők és fiatalok hátrányára* alakultak ki, *jelentős mértékben csökkennek a tagválasztás során* (megőrizve a minőségi kritériumok elsőbbségét), illetve *tovább javult a fiatal kutatók aránya* a kutatóintézetekben.
2. A reform második szakaszában, 2006–2007-ben az MTA aktívan részt vett a kormányzati kutatás-fejlesztési stratégia kidolgozásban és az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) kidolgozásban, következetesen képviselve a tudásalapú gazdaság és társadalom értékeit.
    - A kormány 2007. március 28-i ülésén elfogadott *középtávú tudomány-, technológia- és innovációpolitikai (TTI) stratégia*-jának előkészítése során az MTA határozottan megfogalmazta reformelveit *az alapkutatás minőségelvű fejlesztése, az ehhez elengedhetetlen főhivatású akadémiai intézet-hálózat függetlenségének fenntartása és a gazdasági-társadalmi hasznosulás korszerű formáinak előtérbe állítása* területén. A kormányzati dokumentum intézkedési tervének kidolgozása során továbbra is szükséges az MTA reformjának végrehajtásával alátámasztanunk törekvéseinket.
    - Külön kiemelendő, hogy az Akadémia elleni korábbi megfontolatlan támadásokkal és méltatlan vitákkal szemben a kormány illetékes miniszterei kifejezetten *elismeréssel és kiemelt helyen hivatkoztak az MTA-val történő egyeztetésekre*.
    - Az ÚMFT társadalmi vitában az MTA *kiemelt partnerként jelent meg*, közreműködésünk hatására jelentősen, a tudásgazdaság preferenciái alapján változott az eredeti előterjesztés. Az MTA részvételét az összegzéskor a kormányfő és az NFÜ kormánybiztosa is nagyra értékelte. Ki-
  - emelkedő eredménye közreműködésünknek a magyar kutatásbázis számára távlatokat nyitó fejlesztési pólus-programokban megkövetelt kutatás-fejlesztési részvétel.
  - Az ÚMFT-t részletező Operatív programokkal kapcsolatban megfogalmazott *korábbi fenntartásaink igazolódtak*, ugyanis az Akcióprogramoknak jelenleg sem a konstrukciós formájuk, sem anyagi feltételrendszerük nem elégséges a K+F gazdasági-társadalmi hasznosulásának megvalósulásához. Itt az MTA egyszerre képviseli az egyeztetésekben intézethálózata és az egész magyar tudományosság érdekeit.
3. A reform 3. szakaszának kidolgozását a Reformbizottság MTA elnöke által felkért munkacsoportjai végezték el az MTA al-elnökeinek vezetésével. Javasataikat a Reformbizottság, majd az MTA Vezetői Kollégiuma és Elnöksége februárban megvitatta és véglegesítette. A munka során született háttéranyagok az MTA honlapjának reform rovatában olvashatóak.
  4. A reformfolyamat kezdeményezésének köszönhetően termékeny és magas színvonalú közös gondolkodás és vita indult el az akadémiai közösségben. A reform részeként egy olyan kommunikációs programot valósítottunk meg, amely az akadémiai reform elfogadtatáshoz és a kutatás-fejlesztés társadalmi és döntéshozói elismeréséhez nélkülözhetetlen közbizalmat erősítette meg. *A reform konkrét lépéseinek meggyőző ereje és hatékony kommunikálása eredményeképpen a kormány képviselői nyilvánosan is támogatták az Akadémia reformtörekvéseit, és tovább erősödött az Akadémia szakmai és társadalmi elfogadottsága, amit közvélemény-kutatási eredmények is mutatnak.*

IV. Az akadémiai reform soron következő lépései

Az akadémiai reform harmadik szakaszában egyfelől *folytatjuk az Akadémia saját szervezeti működésében végrehajtható hatékonyságelvű átalakításokat*, melyek megfelelnek az ország versenyképességét szolgáló társadalmi-gazdasági igényeknek, az EU 7. Keretprogram támasztotta elvárásoknak, valamint a nemzetközi tudományos élet minőségi kívánalmainak, másfelől – összhangban a kormány középtávú tudomány-, technológia- és innovációpolitikai stratégiájával – *kezdeményezzük a döntéshozóknál az Akadémiai Törvény és a kapcsolódó gazdasági, illetve innovációs törvények módosítását.*

1. Akadémiai intézeti átalakítások

Alapelvünk: az akadémiai kutatóhálózat (amely Magyarország meghatározó teljesítményű főhivatású kutatásbázisa), a professzionális tudománymenedzsment és tudományos értékelés kívánatos összhangjának továbbfejlesztésével a Magyar Tudományos Akadémia keretei között működjön tovább, kellő kutatási potenciálú önálló intézetek, intézetcentrumok és hálózati központok formájában.

Kiindulópontunk az átalakításokban, hogy a magas teljesítményű kutatóhálózatnak éppen a teljesítmény fenntartása érdekében kell újragondolnia szervezetét. Ennek főbb nemzetközi meghatározó tényezői:

- Megváltoztak a kutatási prioritások.
- Növekedett a kutatóintézetek színvonalon tartásához szükséges kutatói és gazdálkodási „kritikus tömeg”.
- Élesedik a kutatási verseny, új szereplők jelennek meg.
- Növekszik az igény a szakmaközi, interdiszciplináris kutatási szervezetekre.

– A tudás gazdasági hajtóereje egyre jobban előtérbe kerül.

1.1. Az akadémiai kutatóhálózat számára *rögzítjük a költségvetési finanszírozásért teljesítendő közfeladatokat, az ehhez szükséges feltételrendszert, valamint a számonkérés formáit.* Ennek alapján az akadémiai kutatóhálózat egységei a költségvetési finanszírozásért teljesítendő közfeladataikat öt-nyolc éves távlatú, a megvalósítandó célokat és az ehhez szükséges feltételrendszert, valamint a számonkérés formáit tartalmazó megállapodásban rögzítik. Ez szükségessé teszi a jelenlegi kutatóintézeti hálózat teljeskörű feladat- és költségvetési struktúrájának felülvizsgálatát és az ennek alapján szükséges átalakításokat.

1.2. Az ellátmány növekedésének ütemét figyelembe véve a kutatóintézetek költségvetésében az eddigi mértékhez képest *növeljük a versenyelvűen elosztott feladatfinanszírozás részarányát.* Itt a kiválóságot, a társadalmi-gazdasági hasznosságot (beleértve az oktatási hasznosulást) és a nemzetközi referenciákat tekintjük mérvadónak.

1.3. A már működő akadémiai példák alapján, döntően hálózatos együttműködések formájában, *újabb intézetcentrumok, központok, nemzeti laboratóriumok megalakítását indítjuk el,* folytatva az eddigi kezdeményezéseket. (Alba Innovációs Park, Társadalomtudományi Központ, mezőgazdasági intézetek).

1.4. Az Akadémia által működtetett kutatási centrumok kötelezően és vállaltan *a teljes magyar kutatói hálózat számára szolgáltatást kínálnak,* mégpedig *intézményesített* kutatási, fejlesztési és felsőoktatási együttműködések keretében. Külön hangsúlyozzuk a felsőoktatási együttműködések fontosságát a doktori képzés területén, itt keretmegállapodásokat dolgozunk ki az akadémiai intézetek és az egyetemek között.

1.5. Az Akadémia kialakítja a *vagyongazdálkodás professzionális rendszerét*, beleértve az egyre fontosabb szellemi vagyon kezelését. Ehhez első lépésként *felmériük az intézeti szellemi vagyont, a szabadalmakat és felértékeljük a tárgyi vagyont*.

1.6. Az Akadémia folytatja olyan vagyoni jellegű gyűjtemények kezelését, melyek szakszerű fenntartása a *nemzeti örökségmegőrzésnek és a kutatómunkának is alapvető bázisát* szolgálja. Ezt a közfeladatokat részeként kell világalosan megfogalmaznunk.

1.7. Az akadémiai kutatóhálózat irányításában, menedzselésében és minőségbiztosításában meghatározzuk az *egyszemélyi felelősségi- és jogköröket*. Az intézetek ellenőrzését és értékelését az Akadémiai Törvénynek megfelelően az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa (AKT) végzi. Az AKT hatékonyságának növelése érdekében javasoljuk létszámának csökkentését. Az ellenőrzésbe és az értékelésbe hangsúlyosabban bevonjuk a *magyar társadalom és gazdaság, valamint a nemzetközi tudományos élet képviselőit*.

1.8. Az intézethálózatot érintő irányítási jogköröket elvi szinten az Akadémia elnöke, költségvetési fejezetgazdaként az MTA főtitkára az AKT-ra támaszkodva látja el. A főtitkár elsődleges feladata az intézethálózat menedzselése, képviselete. Az MTA elnökének munkáját egy létrehívandó tanácsadó testület, a *társadalmi-gazdasági tanács* segíti.

1.9. A *tudományos munkakörben* foglalkoztatottak kinevezési rendszerét a kutatói munka sajátosságainak megfelelően – a határozatlan időre szóló kinevezés általános gyakorlatának megszüntetésével – *egyértelmű követelményeket tartalmazó előmenetel* alapján szabályozzuk. A készülő Felsőoktatási Törvénnyel összhangban akadémiai intézetek kutatóinak *csak egy teljes munkaidős állásuk lehet*. Az egyetemeken

vezető oktatói státusban lévő kutatók kettős alkalmazásáról az érintett egyetem és a kutatóintézet megállapodása rendelkezzen!

1.10. A kutatói teljesítményértékelés során megvalósuló minősítésnek konkrét *munkajogi, illetve bérezési következményei* lesznek.

1.11. Összegezzük a *tudományos teljesítményértékelés* akadémiai rendszerét, és a szükséges fejlesztések alapján felajánljuk a teljes magyar kutatóhálózat számára. Független, nemzetközi bírálati rendszert alakítunk ki az intézetértékelés és pályázati értékelés megvalósítására!

1.12. Az MTA segíti a *spin-off* (vagyis a kutatóhelyek szellemi bázisán létrejövő, a kutatási eredményeket hasznosító) és a *start-up* (vagyis fejlesztéseket hasznosító, induló jellegű) *cégek alapítását* a kutatóhálózatban és ezek környezetében, intézeti tulajdonosi többséggel.

1.13. A kutatóintézeti *igazgatók teljes önállósággal és felelősséggel* látják el feladataikat, munkájukat az MTA vezetése a kutatóközpontok és intézetcentrumok mellé rendelt *nemzetközi tudományos tanácsadó testületek értékelése alapján minősíti, s ennek alapján állapítja meg díjazásukat*. A kutatóintézetekben működő csoportok, kutatók tevékenységének értékelése az igazgatók felelőssége és jogköre.

1.14. Az Akadémia tovább folytatja *szolgáltatásai fejlesztését a kutatóhálózat számára* tudománykommunikációs és kutatómenedzsmenti képzés indításával.

2. Akadémiai kezdeményezések a döntéshozók számára

A reformcélokhoz igazodó konkrét intézkedések kijelölése, megvalósítása nem képzelhető el a jelenlegi szabályozási környezetben. Ezért az Akadémia kezdeményezi a döntéshozóknál az Akadémiai Törvény és a kapcsolódó gazdasági,

illetve innovációs törvények módosítását, ami terjedjen ki elsősorban a következőkre:

2.1. Az Akadémiai Törvény olyan irányú módosítása, amely ezen előterjesztésben megfogalmazott változtatásokhoz feltétlenül szükséges, vagy az egyéb törvényekkel való harmonizálást szolgálja. A törvényelőkészítés egyeztetései során az MTA vezetése csak a tudományos osztályok által megtárgyalt és a közgyűlés által jóváhagyott tervezetet támogatja.

2.2. A teljesítményértékelés és alkalmazások jogszabályi kereteinek átalakítása az akadémiai kutatóintézetek finanszírozandó és számon kérhető feladatainak rögzítésére, valamint a kutatóintézetek és kutatók munkájának értékelési formái érvényesítésére.

2.3. Vagyongazdálkodási szabályozás létrejöttét kezdeményezzük, amely a közfinanszírozású kutatóhelyek (így az MTA és a felsőoktatási intézmények) részére önálló vagyongazdálkodási lehetőséget, tehát korlátozásoktól mentes rendelkezési jogot biztosít az általuk létrehozott vagy megszerzett szellemi tulajdon felett, és kellő mértékű önállóságot ad a tárgyi vagyon működtetésében, birtoklásában. Ez alapján a kutatóhely jogosult lenne a szellemi tulajdont értékesíteni, a vagyonkezelés jogát, valamint a vagyon használatát, illetve a hasznosítás jogát másnak átengedni, a szellemi tulajdont bármilyen módon megterhelni. A szellemi tulajdon mellett egyértelműen rendezni kell az ingatlan- és egyéb vagyoni elemek tulajdon- és kezelési jogát. Ehhez a készülő államháztartási törvény rendelkezéseivel kell az akadémiai kutatóhelyek számára alkalmas megoldásokat összehangba hoznunk. Az MTA mindezek során gondoskodik a korábbi akadémiai vagyon (például a Vigyázó-örökség) tekintetében az Akadémia tulajdonlásának elismertetéséről.

2.4. Pénzügy-gazdálkodási reformot kezdeményezünk a kormányzatnál, melynek nyo-

mán a gazdálkodás igazodik a tudományos kutatómunka naptári éveken túlnyúló működési jelleghez.

2.5. Elengedhetetlen olyan finanszírozási formák (forgóalap stb.) költségvetési biztosítása, amelyek lehetővé teszik a magyar részvételt az EU 7. Keretprogram pályázataiban, valamint az utófinanszírozási pályázatokon való nagyobb mértékű részvételt.

2.6. Az Akadémia országos program indítását kezdeményezi kormányzati és társadalmi szervezetek közreműködésére is számítva, amely erősíti a természettudományos és műszaki felsőoktatás rekrutációs bázisát, fejleszti a reáltudományos kultúra erősödését. Oktatási fejlesztéseket is szorgalmazunk a kommunikációs és szociális kompetencia erősítése érdekében az információs valamint a média kultúrában egyaránt.

3. Az akadémiai törvény és alapszabály átalakítása során a köztestületi működésben is módosításokat kezdeményezünk:

3.1. A köztestületi tevékenység három, hierarchikus szintbe rendezhető: tudományos bizottságok, osztályok, közgyűlés. E szintek változtatása nem indokolt.

3.2. Az osztályok az MTA tudományos testületének alapegységei, együttesen alkotják a tudományos testületet. Ennek értelmében feladataik a tudományos kérdésekre és a teljesítmények értékelésére koncentrálandók. Tagjaik: akadémikusok és a doktorok választott képviselői (utóbbiak száma nem haladhatja meg az osztályhoz tartozó akadémiai tagok számának felét), valamennyien szavazati joggal (kivéve az akadémikus-jelölést, amely az akadémikusok zárt ülésén történik). Az osztályok tudományos feladataik (előadások, vitaulések, székfoglalók szervezése, a publikációk, folyóirat-kiadás kontrollja) gyakorlása

révén a tudományos testületi élet konstitutív elemei. Megvitatják a szakterületeik körébe tartozó akadémiai kutatóintézetek beszámolóit és terveit, valamint foglalkoznak a tudományos kutatás egészével, az akadémiai hálózaton kívüli kutatóhelyekkel (felsőoktatási, ágazati és egyéb kutatóhelyek) is. A diszciplínákat képviselő tudományos bizottságokat (továbbá az új tudományágakat megjelenítő albizottságokat, interdiszciplináris bizottságokat) az osztályok működtetik.

3.3. Közgyűlés, elnökség, vezetői kollégium. Ezek viszonya is átgondolandó. A közgyűlésben intézményesíteni kell az egyetemek rektori képviselőinek és az akadémiai kutatóintézetek igazgatóinak részvételét. A közgyűlés operatív jellegű funkcióit csökkenteni, a stratégiai szerepét növelni kell. A nemzeti jelentőségű tudománypolitikai döntések tervezetét – például az Akadémiai Törvény mindenkoris esetleges módosításáról – a közgyűlés elé kell terjeszteni. Az Akadémiai Törvény módosí-

tása és az új alapszabály kidolgozása során ki kell alakítani az operatív döntések meghozatalának hatékony, de a választott testületek által ellenőrizhető rendszerét.

3.4. Az Akadémia általános tudományos és kulturális felelőssége. A Magyar Tudományos Akadémia a magyar tudomány és kultúra egészéért érzett és viselt felelősségéből következően részt vesz a kompetenciájába tartozó tudományos értékelésben és hitelesítésben, valamint a nemzeti tudománypolitika kialakításában. *Az MTA kezdeményezi a magyarországi kutatóhelyeken folyó kutatások értékeléséhez szükséges törvényi keretek megteremtését, és részt vesz azok kidolgozásában.* A Magyar Tudományos Akadémia javaslatot tesz a Magyar Rektori Konferenciával közösen működtetett bizottsági rendszerének létrehozására, az akadémiai kutatóintézetekben és az egyetemeken folyó kutatások tervezésének összehangolására és értékelésük módszereinek és intézményeinek kialakítására.

Gimes Júlia

